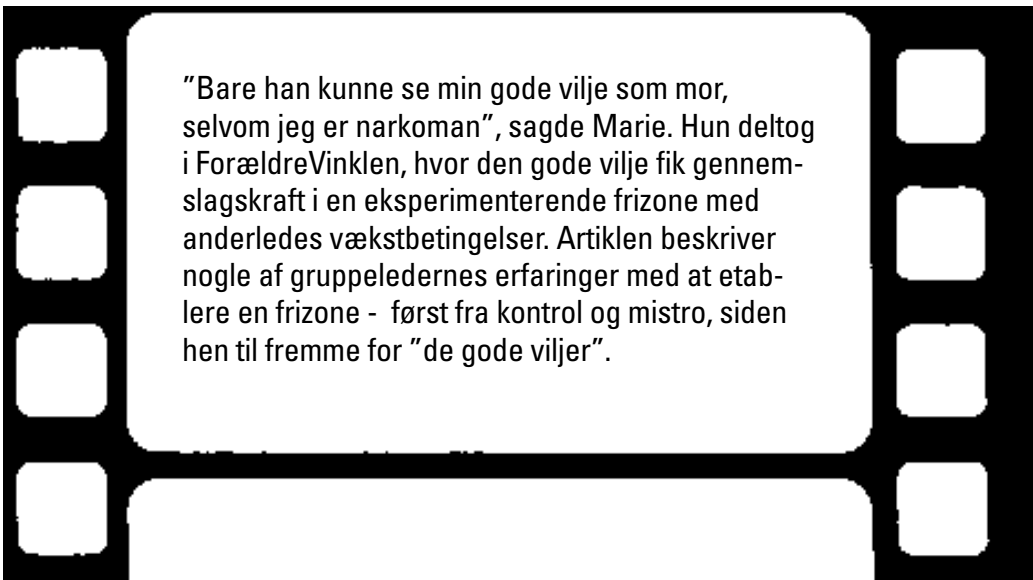

Gode viljer i en frizone

forældrevinklen

”Bare han kunne se min gode vilje som mor, selvom jeg er narkoman”, sagde Marie. Hun deltog i ForældreVinklen, hvor den gode vilje fik gennemslagskraft i en eksperimenterende frizone med anderledes vækstbetingelser. Artiklen beskriver nogle af gruppeledernes erfaringer med at etablere en frizone - først fra kontrol og mistro, siden hen til fremme for ”de gode viljer”.

AF MIE DAVERKOSEN OG LOUISE GRØNBÆK ØSTERGAARD

Forældre med stoffer inde på livet må leve med risikoen for at blive diskvalificeret som forældre af det system, som de på mange måder også får hjælp af: økonomisk, medicinsk og evt. også via andre former for støtte og behandling. I denne relation har systemet bredt set både magt til at tilbyde hjælp og til at indskrænke forældrenes samværsret med deres børn.

Systemets udstrakte hånd er kløvet i en hjælper- og en kontrollantdel. Ansvar i forhold til at sikre børns trivsel og udvikling gør, at systemet nødvendigvis må udsætte stofafhængige forældre for

kontrol og vurdering, men herved indtages en position, hvorfra systemet risikerer at indskrænke mulighederne for at opnå og udvikle det samarbejde med familien, som netop kan være med til at sikre den ønskede trivsel og udvikling hos børnene. Viljen er god: Vi har som samfund et ansvar for, at børn vokser op under tilstrækkelige og betryggende vilkår. Virkningen kan imidlertid være forværende for udgangspunktet. Forældre kan reagere med at blive krænkede, føle sig overkontrollerede og reagere med adfærd og udsagn, der er benægtende, usamarbejdsvillige eller endda ekstra hjælpeløse. Hvilket igen kan forstærke systemets bekymring omkring forholdene i familien. Den

negative virkningscirkel kan illustreres som vist på fig. 1 (s. 21).

Pointen her er ikke at udpege behandlere som opstartere af, eller eneansvarlige for negative konstruktioner af forældre med stoffer inde på livet. Fortællingen kunne for så vidt også være startet et andet sted i cirklen, med beskrivelse af forældres livsførelse, der vækker stærk bekymring, og hvis måder at tale og handle på over for systempersoner kan virke provokerende og krænkende. Pointen er, at hvor behandlere og brugere mødes i kontekster, der indeholder hjælpeydelse koblet med kontrol af uønsket adfærd, vil der altid være overhængende fare for, at negative virkningscirkler kører, hvori handlinger

og ytringer, der vil det gode, i stedet indgår i konstruktionen af mere af det, som man ønsker at bekæmpe. Mere opfattelse af negativ forældredrømt og mere opfattelse af negativ kontrol- og sanktioneringsadfærd. Gode intentioner om hjælp og støtte risikerer helt at drukne i dette spil.

Negative virkningscirkler - som beskrevet her - er beslægtede med det, vi i folkemunde kalder selvopfyldende profetier, onde spiraler, eller det som Bateson ville benævne symmetrisk escalerende konflikter (Bateson, 1972). Selve anklagen mod den anden indeholder magt til at opfylde sin profeti¹.

Hvem kan man fortælle hvad til?

Et ideal i behandlingsarbejde er, at de professionelle, som indgår omkring en familie, formår at koordinere deres forskellige indsatser i forhold til hinanden. Den gode vilje i forhold til at sikre, at der er helhed og afstemning mellem forskellige tiltag er umiddelbar at forstå. De forældre, som er centrum for alt dette arbejde, kan imidlertid komme til at føle sig kraftigt overvåget og have vanskeligt ved at overskue informations- og beslutningsgangene heri. Erfaringer med, at informationer, som forældre er kommet med i samtale med én behandler i systemet, kan få konsekvenser i en helt anden sammenhæng, kan virke hæmmende på deres mod til at betro sig til ellers tillidsvækkende og respektfulde behandlere. Det kan blive for uoverskueligt at sortere i, hvad man skal sige til hvem, har sagt til hvem, og hvordan der vil blive reageret på det.

Utryghed, mistillid og selvcensurering er ikke forbeholdt relationerne til behandlingssystemet, men kan også være almindelige ingredienser i stofbrugende forældres relationer til ikke-stofbrugende personer i deres private liv. Som stofafhængige forældre med hjemmeboende børn vil de fleste være optagede af at beskytte deres børn mod den frygt, afvisning og stigmatisering, som omgivelserne kunne have over for "narkomaner". Tilbagetrækning, lav profil, historier, løgne og fortællinger er velkendte midler til at fastholde en så

normal og upåfaldende facade som muligt og undgå afsløring af stofafhængigheden.

Samlet set synes stofbrugende forældre at være en så massivt kontrolleret gruppe, at et åbent, tillidsfuldt samarbejde med systemet, som kan befordre den bedste støtte og behandling for den samlede familie, har svære vilkår. Samtidig er det en sårbar og særligt isoleret forældregruppe, som sjældent nås via almindelige støtte- og netværkstilbud for forældre.

En frizone i KABS

Diskussionerne om frizone og indberetningspligt var i begyndelsen alt fra pirrende til provokerende for såvel projektledere, evaluator, ledelse og ikke mindst de øvrige behandlere i KABS. Ville det vælte frem med afsløringer af prekære forhold? Var det ansvarligt med en frizone? Ville den kunne ødelægge noget, og hvordan ville deltagerne i det hele taget tage imod den? Og ikke mindst, hvordan føler resten af behandlingssystemet sig berørt af, at der åbnes en frizone, som får de bedste rammer til at eksperimentere med at nå forældrenes egne vinkler? Sætter frizonen negative virkningscirkler i gang, til trods for at det ikke er det, der er dens gode vilje?

Frizoner for meget systeminvolverede personer er et sjældent syn². Nysgerrigheden blev modsvaret af en ekstern evaluering af projektet, som forløb parallelt med projektet, og som netop skulle besvare nogle af disse spørgsmål (se den følgende artikel).

Frizone fra – frizone til

At skabe en frizone, som deltagerne fatter tillid til, er ikke gjort med at love, at der ikke udveksles informationer. Det er heller ikke gjort med at strikke et godt program sammen med det rette mix af undervisning, øvelser og diskussion. Vi fornemmede hurtigt, at vores "måde" at møde deltagerne på var helt afgørende for, om de ville komme, hhv. om de overhovedet ville komme igen, og at det formodentlig snarere havde noget at gøre med, om deltagerne følte,

at det sociale rum, som vi og de andre deltagere udgjorde, blev oplevet som en frizone i psykologisk og social forstand. Det handlede altså snarere om at skabe en frizone *til* noget frem for *fra* noget: En frizone som et fordomsfrit sted, hvor man følte sig godkendt og accepteret som menneske blandt - omtrent - ligestillede stofafhængige og forældre. Det gav mening at tænke, at der hos deltagerne kunne være stor parathed til at forvente stigmatisering fra andre. Men at tilsvarende selvførdømmelse, selvførdømmelse og fordømmelse af andre også lå som erfaringer, der let kunne vækkes til live, og at det var noget af det, som frizonen måtte forholde sig opløsende til.

De indledende idealer var høje. Vi skulle nå forældrenes egne vinkler, og derudover demonstrere, hvordan man kunne arbejde med mange vinkler og øjne på forskellige temaer og spørgsmål - inden for deltagerens eget perspektiv og i forholdet til andre perspektiver. Men tanken var også, at fordybelse og anerkendelse af deres vinkler ville kunne give overskud til indlevelse i andre vinkler, som man eventuelt kunne have negative virkningscirkler med: en plejemor, den anden forælder eller en sagsbehandler.

Der var tilsyneladende også mange grøfter falde i: at gruppelederne var for pressende/ lokkende i forhold til at få deltagerne til at komme i ForældreVinklen og vælge at "være på med et emne", at være for åben over for spontane indslag eller være for styrende med forudfattede, docerende planer for dagens program.

Den gode vilje

Midtvejs i projektet finder vi en effektiv nøgle til at indfri "frizonen". Vi lod begrebet - "den gode vilje" være styrende for vores måde at arbejde på. Inspireret af systemiske og narrative tilgange satsede vi på at få deltagerne til at fremhæve deres ønsker, håb, værdier, forståelser, hensigter og drømme i forhold til de emner, der blev bragt frem. Når vi arbejdede med et emne eller et spørgsmål, nærmede vi os vinklen ved

at spørge på en ”neutral³” måde, der automatisk skulle lokke deltageren selv til at fortælle historien om sine gode viljer. Nogle af de spørgsmål, vi stillede, kunne lyde:

- Hvad kræver denne situation af dig? - Hvordan lykkedes det dig at...?
 - Hvilke værdier er i klemme? - Hvad er det for en værdi, du står for, når du...?
 - Hvad er det, du kæmper for? - Hvad fortæller det om dig? - Hvordan vurderer du situationen og skelner mellem godt og skidt? - Hvad er dine værdier for ret og rimeligt, din forestilling om retfærdighed? - På hvilken måde forstår du den anden part, viser f.eks. hengivenhed og tålmodighed? - Hvordan ønsker du at beskytte og/eller hjælpe dig selv og andre?

En af hovedpointerne inden for særligt den narrative terapi-diskurs er, at udvikling i menneskers selvforståelse og hertil hørende handlemuligheder – blandt andet samspil med andre – sættes mere effektivt i gang, hvis historierne om ens værdier, håb og drømme bliver fortalt, bevidnet og anerkendt, end hvis opmærksomheden kun sættes ind på alt det, som opleves som problematisk (6, 3). Personens fortælling om

sin gode vilje, samt lytternes bevidning og anerkendelse, vil virke som den næring, der får gode viljer i vækst og giver dem gennemslagskraft. Det er derfor helt afgørende, at billederne af de gode viljer fremkaldes af personens svar på spørgsmålene med det værdsættende fokus frem for at blive ”hægtet på” af en terapeut eller andre.

Den gode vilje svarer på nogle måder til ordet ressource, som er på mode

i dagens gældende behandlerdiskurser.

At spørge til den gode vilje er at spørge til personens ressourcer, men ikke som en udefra-vurdering. Ressource-ordet implicerer i nogen grad en vurdering af, hvad noget er en ressource for, og hvem der synes det i forhold til hvad. Den gode vilje vil altid være en ressource. Det er blot ikke sikkert, at den har nogen gennemslagskraft. Den eksisterer, uanset om den

FOTO: L7

indfries, og uanset om den overhovedet ses af andre. Den opleves inde fra personens eget perspektiv, ligesom formuleringen af den er personens egen ret.

Maries gode viljer

Som illustration vil vi fortælle historien om **Maries** virkningscirkler. Marie kom i ForældreVinklen, og en dag er hun på i et ”brændpunkt”, hvor hun bliver interviewet af den ene gruppeleder. Den anden gruppeleder taler efterfølgende med de andre deltagere i et reflekterende team eller en idébank, som vi kaldte det⁴.

Intervieweren afdækker nogle af Maries gode viljer, som der var flere af.

I første omgang var hun allermest bekymret for, og såret over, eksmanden Martins handlinger og ytringer, som gjorde det sværere for hende at se deres fælles søn Magnus, der bor hos Martin. Når hun gætter på den gode vilje bag

Martins handlinger, tegner hun et billede af ham som selvbeskyttende over for hende ”som narkoman”. Hun har en fornemmelse af, at det er ”hendes stoffer”, der virker kraftigst på ham, og at han pga. dette narkomanbillede ikke anerkender, og giver plads til, de værdier, hun har at tilbyde som mor for Magnus.⁵ Han viser hende det i hvert fald ikke på en måde, så hun kan mærke det.

Hun bliver således splittet imellem to af sine egne gode vilje - tegnet i hver sin cirkel (se fig. 2 & 3). I fig. 2 er hun opmærksom på, hvordan hendes gode vilje i forhold til eget behov for stabiliserende substitutionsmedicin har en destruktiv virkning i relationen til eksmanden.

I fig. 3 kommer en anden meget dominerende god vilje frem: Dels Maries ønske om at bevare den tætte kontakt til sin søn, og dels ønsket om ikke at lægge pres på Martin på en måde, som skader Magnus. Magnus må for alt i verden ikke lide under at have en mor og far, der rivaliserer, tænker Marie. Umiddelbart er der en modsætning mellem disse to aspekter, da strategien ”ikke at presse” også kan have som virkning, at hendes gode vilje til at pleje sin nærhed med sønnen ikke får gennemslagskraft.

Teamet/idébanken, som består af de andre deltagere, arbejder videre med Maries historie efter denne første indledning. De kommer med megen indlevelse i hendes vrede og fortvivlelse over ikke at blive set i hendes gode vilje som mor og i hendes nærhedsbehov for sønnen. Nogle får lyst til at slå i bordet på hendes vegne, men nok så vigtigt kommer der også en del anerkendelse af hendes diplomatiske følehorn, som flere kender til at skulle have for ikke at være medvirkende til negative virkninger på barnet. De er altså mere optagede af det gode, hun gør, frem for det hun ikke tør og ikke formår.

Teamet giver hende alt i alt anerkendelse for at forene den gode vilje i at få det bedste frem i sig selv som mor via stabiliserende substitutionsmedicin med ønsket om ikke at skade sin søn.

De håber selv på at kunne få den samme anerkendelse, da de på forskellige måder sidder i samme situation.

Marie vælger i den efterfølgende uge at skrive et brev til Martin. På en eller anden vis får hun forenet sine gode viljer med en anerkendelse af det, hun tror må være hans gode vilje: Beskyttelse af sig selv og Magnus mod skuffelse. Hun lægger sædvanen tro ikke noget pres på Martin, men som noget nyt har hun tilføjet en redegørelse for sine egne ønsker om at pleje kontakten til Magnus og en indsigt i, hvordan Martin mon tænker. Det giver pote for

ikke opstå problemer med, at både brugere og behandlere begyndte at tænke i modsætninger som gode og onde behandlere, forstående og mistæneliggørende, hjælpende og kontrollerende, bløde og hårde? Altså konstruerende og potentielt polariserende virkningscirkler mellem den gode vilje i kontrol og den gode vilje i hjælp – med stænk af misundelse og meget andet.

Hvis der er negative virkninger fra frizoner på resten af systemet, tænker vi til gengæld, at vores nøgle til indfrielsen af frizonen – fokus på den gode vilje dekonstrueret fra virkninger - kan

hende. Hun får igangsat en positiv virkningscirkel.

Begge parter åbner sig mere over for hinandens gode viljer og vinkler, og de finder nye fælles veje frem. Martin åbner døren til Magnus.

Kontrol og hjælp – plads til frizone?

Man kan spørge, hvad ForældreVinklens frizoneerfaringer mon kan bruges til i andre mere almindelige systemkontekster, hvor kontrol og hjælp følges ad. Adskilles kontrol og hjælp over forskellige instanser, i forskellige huse, med forskellige behandlere, og med vandtætte skodder imellem sig, kan det oplagt være en fordel for brugernes mod til at tage imod hjælpen. Men hvilke behandlere ønsker at arbejde med kontrol-delen alene, og ville der

bruges i alle kontekster.

Vores væsentligste erfaring og dermed stærkeste pointe er, at jo mere fordybelse i en god vilje - jo mere vilje og overskud vil der være til fordybelse i andres gode vilje og til at se kritisk evaluerende på, om ens egne gode viljer har den fornødne gennemslagskraft. Vores tilgang er i høj grad, at der ikke er tale om et enten-eller, men et både-og, som kun bliver mere samarbejdende og mulighedsåbnende, jo mere villighed der lægges ind i relationen.

Den afgørende hjælp til at turde trods frygten for at blive forulempet af den andens vinkel ligger i, at god vilje og virkninger af handlinger og ytringer holdes skarpt adskilt, og at man loyalt når hele vejen rundt i cirklen. Det kræver en sproglig bevidsthed og

omhyggelighed: ”Når han/hun siger og gør xxxx ud fra det, der må være af god vilje bag, så virker det negativt på mig, fordi det træder på grundlæggende værdier i min gode vilje”. Det vigtigste er at undgå ”Du-er-sprog”, hvori alle led i virkningscirklen reduceres til en årsagssens inde i den anden person, f.eks.: ”Min sagsbehandler er ond” eller ”Klienten er manipulerende og splittende”.

Samme oplevelse kan - uden udeladelse af ”det negative” - udtrykkes i god-vilje-sproget: ”Min sagsbehandler

vilje hos både den systeminvolverede forælder, der har internaliseret selvfordømmelse og mistro – og behandlere, der kan føle sig forulempet af brugeres negativt konstruerende sprog og adfærd, og som har den svære opgave, indimellem at skulle arbejde stik imod forældrens interesse. I denne betydning mener vi, at frizonen kan bringes med der, hvor kontrol og hjælp nødvendigvis må ”arbejde sammen”.

Som behandler må udfordringen være at kunne være transparent med både kontrollens og hjælpens gode

lidt god vilje) være anvendelige i alle sammenhænge, hvor perspektiver og interesser brydes.

Noter

- 1 Sammenligningen kunne også gælde begrebet behandlingsskade – som begyndte at dukke op i dansk narkodiskurs i 2000. Selvom narkobehandlingen vil det gode med sine tilbud, kan klienterne risikere at blive mere afhængige af mere lægeordineret medicin, få skår i selvverdsfølelsen, få øget trang til stoffer efter særlig krænkende behandling mv. Begrebet er udviklet af Steffen Jöhncke, Eric Allouche og Michael Jourdan og beskrevet i bl.a. 3 artikler i ”Stof”, nr.13 (2000).
- 2 I 2001 blev der imidlertid vedtaget en § 40 A i Lov om Social Service, der tilsiger, at en forældremyndighedsindehaver, der enten står overfor eller har fået anbragt et barn uden for hjemmet, har krav på en støtteperson i varetagselsen af forældrens personlige interesser og spørgsmål. Støttepersonen har tavshedspligt og er således også en ”frizone fra kontrol og vurdering”.
- 3 ”Neutral” forstået på den måde, at det ikke er åbenlyst, at man er i gang med at konstruere den anden til øget værdighedsfølelse. Spørgsmålene kan altid besvares af alle, og man kan indlade sig på dem uden at skulle have modvilje mod at blive rost og skulderklappet i traditionel forstand.
- 4 Det personlige brændpunkt er en metode, som er en variant af outsiderswitness-group-metoden (beskrevet hos Graff (4) og hos White (6)) og det reflekterende team (Andersen (1)).
- 5 Dette ved vi jo ikke, for Martin er ikke til stede. Hvis han havde været til stede, ville han måske kunne nikke genkendende til sin frygt for ”narkomanen”. Men måske ville han også kunne overraske med et indblik i hendes gode vilje som mor. Det er måske bare ikke et kort, han ville spille, så længe hans egen gode vilje ikke er blevet anerkendt.

er bekymret for mit barn og optaget af at gøre sit arbejde godt nok, men når hun bliver ved med at spørge til, om jeg taler sandt, og om jeg gør det godt nok, så træder det på min værdighed, og giver mig en følelse af ikke at være noget værd, hvilket får mig til at henvende mig til en anden sagsbehandler, som jeg fortæller, hvad jeg har at udsætte mod min sagsbehandler, hvilket får dem til at tro, at jeg vil spille dem ud imod hinanden.....”.

Cirkulært ansvar

God-vilje-tilgangen lægger op til cirkulært ansvar. Ansvar for, hvordan god vilje formidles og modtages, er ikke muligt at placere hos den ene part. Tilgangen kan potentielt skabe en frizone for anerkendelse og udvikling af god

vilje/hensigter og de utilsigtede negative virkninger, de kan kaste af sig.

At erkende over for brugeren, at man kan sætte sig ind i, hvordan virkningerne af disse gode viljer kan være stærkt negativt konstruerende, virker befordrende for positive virkningscirkler.

At vise brugeren, at man har øje for deres gode vilje i forhold til sig selv og deres barn, men at virkningerne af det, der bliver sagt eller gjort kan opleves helt anderledes, kan også virke befordrende for bedre cirkler.

I det hele taget - at kunne bevæge sig dekonstruerende og indlevende i alle cirkelens led giver mere frizone for den gode vilje og indbyder til cirkulært ansvar med andre gode viljer.

I denne almene betydning, kan ForældreVinklens frizoneerfaringer (med

Litteratur:

- Andersen, Tom: *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om Samtalerne*. Dansk Psykologisk Forlag, 1994.
- Bateson, Gregory: *Steps to an Ecology of Mind*. Ballantine Books, New York, 1972.
- Dalsgaard, Charlotte, Tine Meisner og Kaj Voetmann: *Værdsættende samtale i praksis*. Psykologisk Forlag, Erhvervspsykologiserien, 2002.
- Graff, Janne & Dorte Lund-Jacobsen og Ane Wermer: *X-files – De personlige historiers kraft*. Fokus 3 / 2000.
- Jöhncke, Steffen: *Symptom på afvigelsen eller ressource for behandlingen?* Social Kritik, nr.56, 10.årgang, 1998.
- White, Michael: *Reflecting Teamwork as Definitional Ceremony* in Re-authoring Lives: Interviews & Essays” kap.7. Dulwich Centre Publications, 1995.
- White, Michael: *Reflections on Narrative Practice: Essays and Interviews*. Dulwich Centre Publications, Australia. 2000.